

Naar een perspectievolle landbouw in 2035

Beleidsprogramma Landbouw Groningen,
2025 – 2029

Conceptversie 13 maart 2025

VOORWOORD **PM**

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord pm	1
Inhoudsopgave	2
1. Inleiding	3
2. Wat willen we bereiken?	5
3. Wat zijn onze strategische kaders?	8
4. Wat is onze aanpak?	10
5. Middelen	14
6. Hoe gaan we het volgen?	15
Bijlage I: Participatietraject	16
Bijlage II: Provinciale Visie(s) op de Landbouw	18
Bijlage III: Uitvoeringsplan 2025-2026 pm	22

1. INLEIDING

Het Beleidsprogramma Landbouw 2025-2029 is een uitwerking van de Economische Visie (juli 2024) van de provincie Groningen. Het programma bouwt voort op bestaand beleid en neemt het toekomstbeeld en opgave van de nieuwe Omgevingsvisie en input uit andere richtinggevende kaders mee in de programmatische aanpak. Daarmee geeft het invulling aan de richting, rol en aanpak van de provincie ten aanzien van de toekomstige landbouw. Aan het Beleidsprogramma Landbouw wordt een uitvoeringsplan gekoppeld.

De provincie Groningen wil een actieve bijdrage leveren aan het verhogen van de brede welvaart voor haar inwoners. Brede welvaart omvat niet alleen materiële welvaart, maar ook gezondheid, onderwijs, cultuur, milieu, sociale cohesie, persoonlijke ontwikkeling en veiligheid. Vanuit de economische visie richt de provincie zich daarbij op drie maatschappelijk doelen:

- Het vergroten van het verdienvermogen van de Groninger economie, oftewel het verhogen van het besteedbaar inkomen van de Groninger en het verhogen van de (arbeids)productiviteit van de Groninger bedrijven
- Een circulaire economie waarin de waarde van producten, materialen en hulpbronnen zo lang mogelijk in stand blijft en
- Een toekomstbestendige arbeidsmarkt en een sterk vestigingsklimaat.

Vanuit deze maatschappelijke doelen zijn zes opgaven geformuleerd. Eén daarvan is het stimuleren van een perspectiefvolle landbouw in 2035. Vanwege de prominente aanwezigheid van de landbouw in Groningen, diverse (maatschappelijke) ontwikkelingen waar de landbouw mee geconfronteerd wordt en de aandacht en zorg vanuit de politiek, is besloten om voor deze opgave een apart beleidsprogramma op te stellen. De overige opgaven worden uitgewerkt in het Beleidsprogramma Economie.

In dit beleidsprogramma wordt deze opgave verder uitgewerkt tot een aanpak voor de komende jaren. Leidend daarbij is het toekomstbeeld van de landbouw vanuit de Economische visie. Daarnaast sluit onze aanpak ook aan op de geformuleerde visie en opgaven vanuit de Omgevingsvisie en het Gebiedsplan Toekomst Landelijk Gebied (zie bijlage II). De Omgevingsvisie streeft naar een gezonde, veilige en aantrekkelijke leefomgeving. De landbouw is een van de dragers van onze Groningse omgeving en identiteit. Zij draagt bij aan behoud, herstel en ontwikkeling van het landschap, en aan de ruimtelijke kwaliteit van de leefomgeving. Wuivende graanvelden, maar ook initiatieven die voortkomen uit collectieven of (TLG-)gebiedsprocessen, zoals groen-blauwe dooradering, en natuurinclusieve landbouw, dragen daar bijvoorbeeld aan bij. Een tweede ambitie uit de omgevingsvisie, namelijk een sterke structuur voor innovatie, kennis en werkgelegenheid, betekent voor de landbouw: aandacht voor optimale locaties en infrastructuur voor bestaande bedrijven maar ook voor nieuwe ontwikkelingen naar circulaire en hoogwaardige producten en (maatschappelijke) diensten. Daarnaast komen veel doelen die betrekking hebben op de landbouw samen in de ambitie van de omgevingsvisie gericht op een toekomstbestendig landelijk gebied. Een schoon en veerkrachtig landelijk gebied vraagt om rendabele landbouw die de biodiversiteit en bodem- en waterkwaliteit versterkt en de milieudruk beperkt. Dit betekent bijvoorbeeld het mogelijk maken van functiecombinaties, samenwerking en maatwerk.

Om dit beleidsprogramma te kunnen maken zijn diverse gesprekken gevoerd met externe experts en stakeholders en met diverse beleidsteams. Ook is een dialoog gevoerd met Statenleden op 6 november 2024, zie bijlage I.

Landbouwbeleid is geen wettelijke provinciale taak, maar de provincie Groningen heeft het afgelopen decennium vanuit beleidsmatige keuzes van GS een actieve rol gespeeld in het bevorderen van innovatieve en duurzame landbouwpraktijken. We zijn ons daarbij van bewust er veel factoren invloed hebben op de ontwikkeling van de landbouw en dat de provincie daarmee een bescheiden rol heeft bij de ontwikkelingen.

De provincie werkt in de uitvoering van het landbouwbeleid nauw samen met andere provincies. Ook ondersteunt ze diverse sectorale samenwerkingsverbanden. Regelmatig overleg met sectorvertegenwoordigers zorgt voor een sterke verbinding tussen de provinciale overheid en de landbouwsector. De aanwezigheid van een goede Infrastructuur, coöperatieve en private ketens zijn samen met kennis en innovatiekracht basispijlers om de Groningse landbouw verder te ontwikkelen.

De provincie wil de komende beleidsperiode een stimulerende rol (blijven) spelen bij initiatieven en samenwerkingen die bijdragen aan een perspectiefvolle landbouw in Groningen. We zetten daarbij vooral in op het ontwikkelen en richten van beleidsinstrumenten (subsidie, regels) die bijdragen aan de gestelde beleidsdoelen. Daarnaast faciliteren we samenwerking en allianties die gericht zijn op het toekomstbeeld in 2035. Dit kan in de vorm van financiële ondersteuning, maar ook in de vorm van het leveren van expertise of door lobbyactiviteiten. Tot slot dragen we bij aan het ontwikkelen en toepassen van nieuwe kennis (innovaties) die bijdragen aan de vernieuwing van de landbouw in de provincie.

2. WAT WILLEN WE BEREIKEN?

Groningen is en blijft een landbouwprovincie. Dat is het vertrekpunt en de koers die ingezet wordt vanuit de economische- en omgevingsvisie van de provincie. In de economische visie van de provincie Groningen is dit toekomstbeeld voor de landbouw in 2035 verder uitgewerkt. Het Beleidsprogramma Landbouw 2025-2029 geeft daarbij de kaders en rol weer van het provinciale landbouwbeleid. Het geschetste toekomstbeeld beschrijft het wenkende perspectief: wat we in 2035 graag willen bereiken. Op basis hiervan zijn beleidsdoelen geformuleerd die de basis vormen voor onze provinciale inzet.

Groningen is vandaag de dag nog steeds een echte landbouwprovincie. De provincie telt bijna 2500 boerenbedrijven die samen zo'n 162.000 hectare in gebruik hebben. Dat is ruim 70% van het totale provincieoppervlak. Iets meer dan de helft van de landbouwgrond wordt voor akkerbouw gebruikt. En dan met name de productie van aardappelen, bieten en granen. Het restant wordt voornamelijk benut door melkveehouders (grasland en maïs). De provincie telt 114 intensieve veehouderijbedrijven voor vlees en eieren. Van alle primaire bedrijven is in Groningen 4,2% biologisch. Het merendeel van de Groningse landbouwproducten wordt verwerkt en verwaard door (grotendeels) in Groningen gevestigde bedrijven. De zogenaamde verwerkende industrie. Samen met de primaire sector, toeleveringsbedrijven en distributiebedrijven het 'agrocluster' genoemd. Bijna 70.000 mensen werken in het noordelijke agrocluster. Goed voor zo'n 11% van de totale werkgelegenheid in Noord-Nederland. De totale omzet van het cluster is € 5,3 miljard euro. Dat is circa 10% van de totale toegevoegde waarde in Noord-Nederland.

Bron: Noord-Nederlandse agrosector en -cluster in beeld, editie 2022

Toekomstbeeld Landbouw 2035¹

Groningen kent in 2035 een landbouwsector die producten levert met een zo hoog mogelijk toegevoegde waarde en daarnaast diensten levert die bijdragen aan maatschappelijke opgaven. Op hoofdlijnen zien we voor de toekomst dat de Groningse landbouw en bijbehorende ketens blijvend bijdragen aan het leveren van hoogwaardig voedsel en groene grondstoffen (inclusief uitgangsmateriaal). Dit zijn producten die aansluiten bij de toenemende vraag naar hoog nutritionele voeding, maar ook aan bijvoorbeeld duurzame en circulaire bouwmaterialen of basisproducten voor groene chemie. Ontbrekende schakels in de keten van landbouwproduct naar eindproduct worden zoveel mogelijk coöperatief en in samenwerking met de regio opgelost. Het innovatieprogramma Fascinating is een voorbeeld hoe nu al vanuit de landbouwsector wordt gewerkt aan het realiseren van deze ambitie. Hiernaast kan de landbouw zijn rol spelen in groen-blauwe diensten, zoals natuur- en landschapsbeheer en mitigerende maatregelen, zoals waterberging en -retentie. Hier zijn ook koppelkansen met vrijetijds- en gezondheidseconomie. En als laatste staat onze landbouw in 2035 goed in positie om kennis en innovaties te ontwikkelen en toe te passen. Deze kunnen wereldwijd worden toegepast voor het verduurzamen van landbouwsystemen en het zorgdragen voor voldoende gezond voedsel op mondiaal niveau als ook in de eigen regio. De landbouwsector draagt hiermee dus ook direct bij aan de ontwikkeling van de kenniseconomie en een voedselstrategie.

Bovenstaande gebeurt op een manier die bijdraagt aan:

- de brede welvaart. Onder brede welvaart verstaan we de balans tussen ecologische-, economische-, sociaal-culturele- en landschappelijke waarden van het landelijk gebied;
- een goede inkomenspositie (verdienvermogen) van de Groningse agrarisch ondernemers;

¹ (bron: Economische Visie 2035, 17-07-2024)

- een gezonde leefomgevingskwaliteit (natuur, biodiversiteit, lucht, bodem, water en klimaat);
- Voldoende en gezond voedsel uit en voor de eigen regio.

Opgave: Perspectiefvolle Landbouw

In de economische visie is de opgave voor een "Perspectiefvolle Landbouw als volgt omschreven (p. 42):

De landbouwsector in Groningen levert nu en in de toekomst een belangrijke bijdrage aan de brede welvaart van de Groningers. We stimuleren en ondersteunen daarom initiatieven die bijdragen aan:

- Het op een schone en efficiënte manier voortbrengen van hoogwaardig voedsel en groene grondstoffen;
- Het leveren van diensten die bijdragen aan maatschappelijk gewenste ontwikkelingen en;
- Die bijdragen aan een goed inkomen voor de boer.

Beleidsdoelen 2035

Op basis van bovenstaande komen we tot de volgende beleidsdoelen waaraan de komende jaren wordt gewerkt. Deze doelen bieden richting aan beleid en projecten en maken duidelijk hoe de provincie bijdraagt aan een "Perspectiefvolle Landbouw". De voortgang van de beleidsdoelen worden actief gevolgd en gerapporteerd via de online Landbouwmonitor van de provincie Groningen (dsvg.nl/landbouwmonitor), zie ook H6. De zes beleidsdoelen zijn:

- 1. Volhoudbaar bedrijfsmodel voor boeren:** De provincie vindt het belangrijk dat landbouwbedrijven naar de toekomst blijven bestaan op een manier die vol te houden is. Dit betekent een landbouw die streeft naar een evenwicht tussen economische, ecologische en sociale belangen om de landbouwproductie naar de toekomst toe te waarborgen zonder natuurlijke hulpbronnen uit te putten of schade toe te brengen aan het milieu en de samenleving. Met behulp van onder andere innovatieve technieken, kennisontwikkeling en kennisdeling willen we boeren stimuleren om hun bedrijfsvoering op een volhoudbare wijze in te richten.

In 2035 heeft Groningen een perspectiefvolle landbouw; de bedrijfscontinuïteit en bedrijfsopvolging van landbouwbedrijven in Groningen ligt dan ook hoger dan het nationaal gemiddelde.

- 2. Hoogwaardige landbouwproducten:** Door verwerking van landbouwproducten in topsegmenten van de markt en/of lokale en regionale agroketens wordt zoveel mogelijk waarde toegevoegd aan Groningse landbouwproducten. En wordt een bijdrage geleverd aan voedselzekerheid. De provincie steunt waar mogelijk initiatieven die de waarde van Groningse landbouwproducten verhogen, zodat boeren een betere prijs krijgen. Daarnaast kan de provincie bijdragen aan een gunstig vestigingsklimaat voor bedrijven of ondersteunen van uitbreiding van bestaande bedrijven.

In 2035 is de toegevoegde waarde van het agrocluster in Groningen verder toegenomen ten opzichte van de situatie in 2020².

- 3. Emissiearme landbouw:** dit beleidsdoel is gericht op het door de sector verlagen en reduceren van emissies van stikstof, fosfaat, broeikasgassen, gewasbeschermingsmiddelen en diergeneesmiddelen. Dit kan worden bereikt door de oorzaak van verliezen goed in beeld te brengen op bedrijfsniveau en mogelijke maatregelen te verkennen. Precisie landbouw (robotisering), technische innovaties maar

² De toegevoegde waarde van het Agrocluster (primaire productie, verwerking, toelevering en distributie) in Groningen bedroeg in 2020 1,87 miljard euro. Dit is 9 procent van de totale economie in dat jaar. Hierin is de verwerking van buitenlandse agrarische grondstoffen niet meegerekend. Bron: De Noord Nederlandse agrosector en agrocluster in beeld, editie 2022, zie <https://edepot.wur.nl/579918>

ook het gebruik van biologische bestrijdingsmethoden zien we als belangrijke maatregelen. We willen met de landbouwsector afspraken maken over het toepassen van maatregelen om de uitstoot te verminderen. Dit willen we concreet maken met een systeem van doelsturing en via een zogenaamde stoffenbalans. Dit beleidsdoel heeft een nauwe verbinding met de uitvoering van het Gebiedsplan Toekomst Landelijk gebied.

In 2035 voldoet de Groningse landbouw aan de wettelijke emissiereductieopgaven.

4. **Circulaire landbouw:** binnen dit doel wil de provincie stimuleren dat regionale nutriëntenkringlopen zoveel mogelijk worden gesloten. Dit kan door het (her)gebruik van regionale (rest)stromen. Ook kan de landbouw een bijdrage leveren aan de regionale energieopgave door reststromen te benutten voor energieopwekking. Provincie ondersteunt daarom boeren en agro-ketens bij ontwikkeling en implementeren van circulaire landbouwpraktijken.

In 2035 werkt de landbouw in Groningen met een efficiënte stoffenbalans waarmee (nutriënten)kringlopen zoveel mogelijk zijn gesloten en er minimale verliezen zijn van stikstof, fosfaat en koolstof.

5. **Gezond bodem- en watersysteem:** gezonde Groningse landbouwbodems vormen de basis voor een robuust en weerbaar landbouwsysteem die naar de toekomst toe voldoende en kwalitatief hoogwaardige producten landbouwproducten blijft produceren. De provincie zet daarom in op het stimuleren van duurzaam bodem- en waterbeheer.

In 2035 neemt meer dan de helft van de Groningse boeren 1 of meerdere maatregelen ter bevordering van een gezond bodem- en watersysteem.

6. **Maatschappelijke diensten:** De landbouw in Groningen is vooral gericht op het voortbrengen van landbouwproducten. Echter naast het produceren van voedsel en groene grondstoffen kan de landbouw ook maatschappelijke diensten leveren die bijdragen aan landschap, biodiversiteit en een aantrekkelijke leefomgeving. Dit wordt ook wel multifunctionele landbouw genoemd. De provincie stimuleert boeren om deze diensten op te nemen in hun bedrijfsvoering omdat het kan bijdragen aan een beter inkomen en bijdraagt aan maatschappelijk gewenste doelen en opgaven. Daarom zet de provincie zich, onder andere via lobby richting het Rijk, in op passende vergoedingen voor het leveren van maatschappelijke diensten.

In 2035 is het aantal Groningse boeren met een vorm van multifunctionele landbouw toegenomen tot op het niveau van het landelijk gemiddelde.

3. WAT ZIJN ONZE STRATEGISCHE KADERS?

De Economische Visie, Omgevingsvisie en Leefbaarheidsvisie vormen het vertrekpunt voor dit Beleidsprogramma Landbouw. Een aantal andere (strategische) kaders die hieronder worden beschreven, sluiten hier nauw op aan. De uitvoering van het Beleidsprogramma Landbouw zal in samenhang hiermee plaatsvinden. Deze strategische kaders vormen daarmee een belangrijk uitgangspunt voor de uitvoering.

De drie provinciale visies

We werken als provincie vanuit de Economische Visie, de Omgevingsvisie, de Leefbaarheidsvisie en verschillende programma's aan het verbeteren van de Brede Welvaart van onze inwoners. In de economische visie geven we aan hoe we als provincie de komende jaren werken aan een toekomstbestendige economie. De omgevingsvisie vormt het integrale beleidskader voor alle aspecten van de fysieke leefomgeving. In de Leefbaarheidsvisie geven we aan wat de provinciale ambities en doelen tot 2035 zijn als het om leefbaarheid gaat. Voor het Beleidsprogramma Landbouw is de Economische visie leidend.

Nij Begun

Het Nij Begun programma is opgesteld om de regio Groningen te herstellen en een nieuw perspectief te bieden na de gevolgen van de gaswinning. Vanuit Nij Begun zijn twee agenda's opgesteld: de sociale en de economische agenda. Het doel van de sociale agenda is om ervoor te zorgen dat de regio weer minimaal op het landelijk gemiddelde scoort op het gebied van (mentale) gezondheid, leefbaarheid, kansen voor de volgende generatie en werk en armoede. De economische agenda richt zich op het versterken van de economische structuur ten behoeve van goed leven, wonen, ondernemen, leren en investeren. Landbouw is als apart thema opgenomen in de economische agenda. Gedurende de looptijd van Nij Begun (2026-2055) wordt voor zowel de sociale als de economische agenda jaarlijks 100 miljoen euro beschikbaar gesteld.

Nationaal Programma Groningen (NPG)

Het Nationaal Programma Groningen is een samenwerkingsverband van Rijk, provincie en gemeenten. Het programma heeft een looptijd van tien jaar en duurt tot 2030. Voor de periode 2024 tot en met 2029 werkt de provincie Groningen aan de uitvoering van het provinciaal programmaplan. In dit plan ligt de focus op vier thema's: Energie, Landelijk gebied, Gezondheid en Onderwijs & arbeidsmarkt. Binnen het thema Landelijk Gebied is 22,1 mln euro gereserveerd voor de uitvoering van het programma Fascinating gedurende de periode tot 2030. Het programma Fascinating (Food Agro Sustainable Circular Nature Technology in Groningen) is een open test- en innovatieprogramma dat boeren, bedrijven en kennisinstellingen met elkaar verbindt. Het doel is een circulair landbouwsysteem te creëren dat duurzaamheid, biodiversiteit en gezonde voeding in balans brengt, terwijl het boeren een goed verdienmodel biedt.

Toekomst Landelijk Gebied (TLG)

In het programma Toekomst Landelijk Gebied werkt de provincie Groningen aan natuurherstel als voorwaarde voor een gezonde leefomgeving en een gezonde landbouwsector. Samen met natuur- en landbouworganisaties, ondernemers, inwoners, gemeenten en waterschappen werken we aan een toekomstbestendig Groninger platteland. In het Gebiedsplan Toekomst Landelijk Gebied Groningen zijn

verschillende initiatieven en maatregelen opgenomen die gericht zijn op natuurherstel, een robuuster watersysteem, bodemkwaliteit en een duurzamere landbouw. Het plan dient het als leidraad om in samenhang te werken aan de opgaven voor landbouw, natuur, water en klimaat.

Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB)

Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) heeft een aanzienlijke invloed op boeren door verschillende vormen van steun én regelgeving. Ten eerste biedt het GLB inkomenssteun aan boeren, wat helpt om hun financiële stabiliteit te waarborgen en voedselzekerheid te bevorderen. Daarnaast stimuleert het GLB duurzame landbouwpraktijken door middel van subsidies en programma's die gericht zijn op milieubescherming en klimaatverandering. Bovendien bevordert het GLB innovatie en concurrentievermogen door investeringen in onderzoek en technologie te ondersteunen en ondersteunt het via Leader initiatieven van onderop. Het GLB levert daarmee een bijdrage aan boeren om efficiënter te werken en hun positie in de voedselvoorzieningsketen te versterken. De huidige GLB periode loopt tot en met 2027.

Nationaal landbouwbeleid

Stimuleren van duurzame landbouwpraktijken, versterken van voedselzekerheid en behoud van natuur zijn speerpunten uit het huidige regeerakkoord van kabinet-Schoof, getiteld "Hoop, Lef en Trots". Deze speerpunten worden de komende regeerperiode vanuit het Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) verder uitgewerkt door het ontwikkelen van een systeem voor doelsturing, voedselzekerheid te waarborgen, innovaties te bevorderen, natuurbehoud, verlichten van de mestmarkt en het verbeteren van dierenwelzijn in de landbouwsector. Met name via de werkgroep Landbouw van het IPO worden provincies betrokken bij het nationale beleid.

4. WAT IS ONZE AANPAK?

Het Beleidsprogramma Landbouw 2025-2029 geeft invulling aan de richting, rol en aanpak van de provincie Groningen op het gebied van landbouw, zoals beschreven in de economische visie en sluit aan bij een aantal andere strategische (beleids)programma's. De focus voor de komende jaren ligt op de zes beleidsdoelen. Dit doen we via een aanpak langs drie ontwikkelroutes: Hoogwaardige Producten en Diensten, Duurzame Landbouwpraktijken en Samenwerking. Hiervoor hebben we een aantal activiteiten opgesteld die we verder uitwerken in (jaarlijkse) uitvoeringsplannen (Bijlage III).

Ontwikkelroutes en activiteiten

Om het toekomstbeeld uit de economische visie en de geformuleerde beleidsdoelen voor 2035 (H2) te bereiken, werken we binnen dit programma langs bovengenoemde drie ontwikkelroutes. Hieronder worden ze nader toegelicht. Per route hebben we ook een aantal (hoofd)activiteiten geformuleerd voor de periode 2025-2029. In het Uitvoeringsplan 2025-2026 (Bijlage III) geven we een nadere invulling van onze activiteiten per jaar inclusief begroting.

ROUTE 1: HOOGWAARDIGE PRODUCTEN EN DIENSTEN

De route **Hoogwaardige Producten en Diensten** richt zich op het voortbrengen van voedsel en groene grondstoffen door de landbouw, evenals het leveren van maatschappelijke diensten. Hiermee kan de

landbouw een directe bijdrage leveren aan de brede welvaart van de regio. Bovendien biedt dit kansen voor een goed inkomen voor boeren.

Regionale en duurzame ketens verlagen transportkosten en de ecologische voetafdruk, en versterken de regionale economie en werkgelegenheid. Met een subsidieregeling willen we bijdragen aan het versterken van regionale agrofoodketens, door onder andere samenwerking tussen teelt, verwerking, logistiek en afzet te bevorderen.

Daarnaast richten we ons op het stimuleren van teelt van gewassen voor kansrijke nieuwe markten, zoals bouwmaterialen, groene chemie en farmaceutische producten. Dit biedt boeren kansen voor diversificatie en levert innovatieve, duurzame producten die aansluiten bij toekomstige vraag. Ook het benutten en verwaarden van reststromen, zoals bijvoorbeeld energieopwekking uit mest, zien we als een goede mogelijkheid om extra waarde te creëren voor landbouwproducten en daarmee een bijdrage te leveren aan een goed inkomen voor boeren.

Boeren kunnen ook maatschappelijke diensten leveren, zoals natuurbeheer, koolstofvastlegging en agrotourisme, wat extra inkomstenbronnen biedt en de verbinding tussen landbouw en samenleving versterkt. We zien dit als een kans voor zowel de sector als de samenleving en willen dit graag verder bevorderen.

Activiteiten 2025-2029, route 1

1. **Agroketens:** We versterken regionale agroketens door het uitvoeren van een subsidieregeling via onder andere het GLB-NSP gericht op valorisatie van landbouwproducten.
2. **Fascinating:** We leveren een inhoudelijke bijdrage aan het Fascinating-programma.
3. **Regionale producten:** We stimuleren de vraag naar regionale producten door regionale markten te promoten en dit te ondersteunen met een convenant.
4. **Voedselstrategie:** We werken samen met andere overheden aan een Voedselstrategie voor Groningen.
5. **Maatschappelijke diensten:** We moedigen boeren aan om maatschappelijke diensten zoals natuurbeheer, waterbeheer, energieproductie en agrotourisme op te nemen in hun bedrijfsvoering. Daarbij verkennen we de mogelijkheden voor (financiering van) deze diensten onder andere door extra ANLb-pakketten. Voor deze activiteiten sluiten we aan bij ambities en doelen van de beleidsprogramma's Natuur, Energie en Vrijtijdseconomie.

ROUTE 2: DUURZAME LANDBOUWPRAKTIJK

Vanuit de route **Duurzame Landbouwpraktijk** gaat het ons om het ontwikkelen en toepassen van nieuwe inzichten, kennis en innovaties die bijdragen aan verduurzaming van landbouwsystemen en zorgen voor voldoende productie van gezond voedsel en groene grondstoffen. Op bedrijfsniveau zien we vooral een belangrijke uitdaging bij het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, meststoffen en water. Dit wordt ingegeven door internationale wetten en richtlijnen ter voorkoming van emissies van onder andere stikstof en methaan naar het milieu. Deze hebben tot gevolg dat boeren in de toekomst (nog) efficiënter moeten omgaan met deze inputs. Het toepassen van hightech en data-gestuurde innovaties kan een belangrijke rol spelen om toch de productie op peil te houden. Ook het gebruik van groene gewasbeschermingsmiddelen en het benutten van regionale nutriëntenstromen kunnen hierin een oplossing bieden.

We willen de ontwikkeling en uitwisseling van kennis over diverse landbouwwormen zoals biologische, natuurinclusieve, circulaire en regeneratieve landbouw bevorderen. Hoewel niet voor iedere boer weggelegd, kunnen ze -soms in z'n geheel of op onderdelen- bijdragen aan het verminderen van emissies, het verbeteren van de bodemkwaliteit, het bevorderen van biodiversiteit en het versterken van gewassen. Deze benaderingen kunnen een belangrijke rol spelen in het verduurzamen van de landbouw en het behalen van beleidsdoelen.

Het veranderende klimaat vraagt om het vergroten van het adaptief vermogen van landbouwbodems. Het stimuleren van kennis en kunde over bodemsamenstelling en bodemprocessen kan bijdragen aan een betere water- en nutriëntenopname door gewassen. Dit maakt de landbouwproductie minder kwetsbaar voor klimaatverandering en helpt de bodem gezond te houden voor toekomstige generaties.

Een belangrijk aandachtspunt voor een perspectiefvolle landbouw is de zorg voor voldoende zoetwater van goede kwaliteit. Water is essentieel voor de landbouw, vooral in tijden van droogte of onregelmatige neerslag. Ook het ontwikkelen en delen van kennis over adaptieve teelten, die beter bestand zijn tegen de effecten van klimaatverandering zoals extreme weersomstandigheden of toenemende verzilting, kunnen boeren helpen hun productie te stabiliseren.

Verder is er aandacht voor het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen door de landbouwsector. Het sluiten van kringlopen, waarbij reststromen efficiënt worden hergebruikt, speelt hierbij een belangrijke rol, evenals het bevorderen van energie-efficiëntie en het gebruik van hernieuwbare energiebronnen.

Tot slot richten we ons op de koppeling van de landbouwpraktijken met het ruimtelijk instrumentarium en grondbeleid van de provincie. Naast de doelen op het gebied van inkomen, emissiereductie en een gezonde bodem, koppelen we hier ook verbeterde dierenwelzijn aan.

Activiteiten 2025-2029, route 2

6. **Duurzame en innovatieve landbouwpraktijken:** We ontwikkelen een subsidieregeling om provinciale middelen in te zetten voor innovatieve landbouwpraktijken die duurzaam en vol te houden zijn.
7. **Natuurinclusieve Landbouw:** Natuurinclusieve landbouw draagt bij aan het versterken van de biodiversiteit en een veerkrachtige landbouw. We hebben dit in de periode 2020-2024 gestimuleerd vanuit de Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw. De resterende middelen van de Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw blijven we inzetten voor de oorspronkelijke doelen van de Regiodeal om zo praktijkinitiatieven te steunen die hieraan bijdragen.
8. **Kennis:** We ondersteunen samenwerkingsverbanden die actief werken aan kennisontwikkeling en -overdracht op het gebied van duurzame landbouwpraktijken.
9. **Toekomst Landelijk Gebied (TLG):** We dragen -vanuit onze inzet voor TLG- actief bij aan het bevorderen van duurzame landbouw door Rijksmiddelen (SPUK) in te zetten voor innovaties, mestverwaarding en ondersteuning van boeren bij gebiedsprocessen. Ook hebben we een actieve meewerk-rol bij de uitwerking van een systematiek voor doelsturing. Verder denken we mee bij diverse initiatieven die voortkomen uit het TLG-gebiedsproces en een raakvlak hebben met de landbouw zoals groen-blauwe dooradering, agroforestry, kavelruil en multifunctionele landbouw.
10. **Landbouw en ruimte:** In het kader van de nieuwe omgevingsvisie ontwikkelen we ruimtelijk beleid dat de landbouw perspectieven biedt en verduurzaming bevordert. We werken, samen met andere provinciale domeinen en teams, aan kennis die nodig is om verduurzaming in het ruimtelijke spoor daadwerkelijk handen en voeten te geven. Bijvoorbeeld door het Groninger Verdienmodel door te ontwikkelen tot een brede en integrale maatwerkmethode. We werken ook samen aan de letterlijke

vertaling van beleid in de Omgevingsverordening, zodat wensen en knelpunten vanuit de landbouwsector geadresseerd worden. We starten hiervoor een traject 'landbouw en ruimte'.

11. **Waterwinning:** We denken actief mee over nieuwe waterwingebieden in Groningen en de impact hiervan op de landbouw.

ROUTE 3: SAMENWERKING

De route **Samenwerking** richt zich op het bevorderen van slimme en krachtige samenwerkingen om de beleidsdoelen te bereiken en de praktijk van (jonge) boeren te ondersteunen. We verkennen of we vanuit verbinding en samenwerking kunnen komen tot afspraken over een meerjarige programmatische beweging waarin overheden, onderwijsinstellingen en ondernemers gezamenlijk werken aan een gedeeld belang en verlangen. Een belangrijk onderdeel is het maken van duidelijke afspraken hierover, gekoppeld aan monitoring en doelsturing.

Daarnaast willen we een bijdrage leveren aan de samenwerking in Noord-Nederland. Dit doen we door actieve deelname en/of (financiële) ondersteuning in verschillende samenwerkingsverbanden.

Onze interne organisatie richten we zo in dat provinciale middelen en capaciteit optimaal kunnen worden ingezet voor het behalen van de doelen uit het Beleidsprogramma Landbouw.

Activiteiten 2025-2029, route 3

12. **Landbouwakkoord:** We onderzoeken de mogelijkheden voor een Gronings 'landbouwakkoord' waarin we samen met de sector en andere relevante partijen en op basis van een gezamenlijke visie komen tot afspraken over een perspectiefvolle landbouwsector in Groningen.
13. **Jonge boeren:** In overleg met het Gronings Agrarisch Jongeren Kontakt (GrAJK) verkennen we de behoeften en mogelijkheden voor ondersteuning van jonge boeren vanuit het GLB.
14. **Samenwerkingsverbanden:** We dragen financieel en inhoudelijk bij aan noordelijke samenwerkingsverbanden zoals de Agro Agenda Noord Nederland, SALTA, Akkoord van Groningen, Agenda voor de Veenkoloniën, Greenport Noord, NOLG en het Samenwerkingsverband Noord Nederland. We stimuleren nieuwe samenwerkingsvormen tussen overheden, kennisinstellingen en bedrijfsleven (triple helix) ten behoeve van innovaties in de landbouwsector.
15. **IPO:** We zorgen voor een goede aansluiting bij landelijke en Europese beleidsontwikkelingen door actieve deelname aan de Bestuurlijke en Ambtelijke Advies Commissie Landelijk Gebied inclusief de IPO -werkgroep Landbouw.

5. MIDDELEN

Voor de uitvoering van het Beleidsprogramma Landbouw is in 2025, 2026 en 2027 jaarlijks € 1,25 miljoen beschikbaar vanuit de provinciale meerjarenbegroting. Deze middelen zijn vastgelegd in het Beleidskrediet Verduurzaming en Innovatie Landbouw. Verder is er nog een structureel beleidskrediet Innovatieve Kwaliteitssprongen (IKS). Laatstgenoemd krediet bedraagt k€200 per jaar en wordt gekoppeld aan initiatieven en ideeën die bijdragen aan strategische beleidsontwikkeling. In bijlage III Uitvoeringsplan 2025-2026 zijn de beschikbare middelen toegedeeld aan activiteiten.

De middelen van dit programma vormen een deel van de totale investeringen in de toekomst van de landbouw. Naast provinciale middelen zijn er ook fondsen beschikbaar vanuit het Gemeenschappelijk LandbouwBeleid (GLB), het Programmaplan Nationaal Programma Groningen (NPG), Nij Begun en diverse Rijksbudgetten (SPUK-middelen). Deze middelen worden zoveel mogelijk gekoppeld aan de beleidsdoelen van het Beleidsprogramma Landbouw, maar niet via dit Beleidsprogramma Landbouw verantwoord.

6. HOE GAAN WE HET VOLGEN?

Monitoring is een essentieel onderdeel van het beleid en biedt inzicht in de voortgang en effectiviteit van het Beleidsprogramma Landbouw. We monitoren op twee niveaus: beleidsdoelen en uitvoering.

Op beleidsniveau hebben we een aantal indicatoren opgesteld om de doelstellingen meetbaar en navolgbaar te maken, zie onderstaande tabel. Deze kerncijfers worden gepubliceerd op de Staat van Groningen, zie <https://destaatvangroningen.nl>, zodat zowel beleidsmakers als stakeholders de ontwikkelingen kunnen volgen.

Daarnaast monitoren we de uitvoering van het beleid. Via de jaarlijkse Planning & Control (P&C) cyclus van de provincie Groningen rapporteren we over de inzet en bijdragen aan een perspectiefvolle landbouw. Deze monitoring zullen we koppelen aan het uitvoeringsplan 2025-2026.

BELEIDSDOEL	OMSCHRIJVING	INDICATOR(EN) (CONCEPT)
Volhoudbaar bedrijfsmodel voor boeren	In 2035 heeft Groningen een perspectiefvolle landbouw; de bedrijfscontinuïteit en bedrijfsopvolging van landbouwbedrijven in Groningen ligt dan ook hoger dan het nationaal gemiddelde.	- Aantal bedrijven met uitsplitsing naar hoofdtak en SO-klassen (CBS) - Opvolgingssituatie (CBS) - Economische robuustheid (rapport WUR)
Hoogwaardige landbouwproducten	In 2035 is de toegevoegde waarde van het agrocluster in Groningen verder toegenomen ten opzichte van de situatie in 2020	Toegevoegde waarde Agrocluster (rapport WUR)
Emissiearme landbouw	In 2035 voldoet de Groningse landbouw aan de wettelijke emissiereductieopgaven.	Mineralenbalans (kunstmest, krachtvoer, dierlijke producten) (CBS)
Circulaire landbouw	In 2035 werkt de landbouw in Groningen met een efficiënte stoffenbalans waarmee (nutriënten)kringlopen zoveel mogelijk zijn gesloten en er minimale verliezen zijn van stikstof, fosfaat en koolstof.	Mineralenbalans (kunstmest, krachtvoer, dierlijke producten) (CBS)
Gezond bodem- en watersysteem	In 2035 neemt meer dan de helft van de Groningse boeren 1 of meerdere maatregelen ter bevordering van een gezond bodem- en watersysteem.	- Scores Ecoregeling (via RVO) - Bodembedekking (CBS) - - Gewasdiversiteit (CBS) - Groenbemesters (CBS)
Maatschappelijke diensten	In 2035 is het aantal Groningse boeren met een vorm van multifunctionele landbouw toegenomen tot op het niveau van het landelijk gemiddelde.	- Agrarisch natuurbeheer van totale bedrijfsareaal - Verbreiding/multifunctionele landbouw (CBS)

BIJLAGE I: PARTICIPATIETRAJECT

Het participatietraject in het kader van het Beleidsprogramma Landbouw heeft geleid tot waardevolle inzichten. Door interviews met experts, agrarische ondernemers en kennisinstellingen, interne afstemming met beleidsteams en een dialoog met Provinciale Staten, zijn de belangrijkste thema's en uitdagingen verder in kaart gebracht. De uitkomsten van deze gesprekken vormen een essentiële basis voor zowel het beleidsprogramma als het uitvoeringsplan.

Interviews met (externe) experts

Het beleidsprogramma landbouw is mede tot stand gekomen door interviews te houden met stakeholders, ngo's, wetenschappers, kennisinstellingen en een brede afspiegeling van de agrarische ondernemers in Groningen. In totaal zijn er 15 externe gesprekken gevoerd. De gesprekken zijn verwerkt in het beleidsprogramma. De gesprekken zijn een belangrijke input voor het beleidsprogramma maar ook veelal concreet opgenomen in het uitvoeringsplan (Bijlage III). Duidelijk naar voren is gekomen dat er binnen het duurzaamheid en managementmodel, integraal en in samenhang afgewogen dient te worden tussen People, Planet en Profit. Een positieve bijdrage op alle 3 indicatoren is belangrijk in de succesformule, tevens richtinggevend en in belangrijke mate het afwegingskader binnen het uitvoeringsprogramma. Ook een optimale benutting van de Triple Helix, Wetenschap, Bedrijfsleven en Overheid in Groningen is hierin bepalend voor het succes in beleid en uitvoeringsprogramma landbouw. Een gemeenschappelijk beeld is dat er voor Groningen volop kansen worden gezien als landbouwprovincie, er veel mogelijkheden zijn om veranderingen door te voeren in relatie met de uitdagingen voor klimaat, water en natuur. Er zijn veel ondersteunende programma's, een sterke structuur in kennis en wetenschap, sterke ketenpartijen en een goede agrarische uitgangspositie op de landbouwbedrijven.

Interne gesprekken met andere beleidsthema's

Voor de ontwikkeling van het beleidsprogramma Landbouw is overleg gevoerd met betrokken medewerkers van verschillende beleidsteams over thema's die raakvlakken hebben met landbouw. Omdat landbouw een rol speelt binnen diverse beleidsterreinen, is het cruciaal om in de komende periode de afstemming en samenwerking te versterken. De verdere uitwerking hiervan krijgt een plek in het uitvoeringsplan 2025-2026. Een essentiële voorwaarde voor succes is dat er voldoende tijd en capaciteit beschikbaar is, zowel binnen de aanpalende beleidsteams als binnen het team Regionale Economie, waar landbouw organisatorisch onder valt. Alleen met voldoende middelen en gezamenlijke inzet kunnen we de doelstellingen van het beleidsprogramma gezamenlijk realiseren.

Dialoog met PS

Op 6 november 2024 vond een Statenexcursie plaats in Slochteren, gericht op de toekomst van de landbouw in Groningen. Statenleden werden geïnformeerd over het landbouwbeleid en betrokken bij de keuzes die voorliggen. De middag bestond uit plenaire sessies en gesprekken aan verschillende tafels met Statenleden, ambtenaren en agrarische ondernemers. De belangrijkste conclusies waren

- **Bodemgezondheid als Basis:** De bodem werd herhaaldelijk genoemd als de basis voor een toekomstbestendige landbouw. Een gezonde bodem is essentieel voor gewasproductiviteit, biodiversiteit en het weerstaan van klimaatveranderingen.

- Noodzaak van Duurzame Praktijken: Zowel regeneratieve als natuurinclusieve landbouwpraktijken werden geprezen. Er is behoefte aan meerjarige ondersteuning en een systematische aanpak om deze praktijken te bevorderen.
- Belang van Agroketens: Agroketens spelen een cruciale rol in de economie van Groningen. Het stimuleren van innovaties, marketing en bewustwording van regionaal voedsel zijn belangrijke stappen om deze ketens te versterken.
- Innovatie en Maatwerk: Innovatie in de landbouw, zoals hightech en datagestuurde technieken, is essentieel. Er is behoefte aan maatwerk en een langetermijnvisie vanuit de provincie om deze innovaties te ondersteunen en te integreren.
- Samenwerking en Dialoog: De excursie benadrukte het belang van samenwerking tussen boeren, beleidsmakers en andere stakeholders. Open gesprekken en het delen van zorgen en ambities dragen bij aan het maken van goed en kundig beleid.

BIJLAGE II: PROVINCIALE VISIE(S) OP DE LANDBOUW

Economische betekenis van de landbouw in Groningen [Economische visie]:

Groningen kent in 2035 een landbouwsector die producten levert met een zo groot mogelijke toegevoegde waarde en diensten die bijdragen aan de maatschappelijke opgaven. Op hoofdlijnen zien we een toekomst waarin de sector - en bijbehorende ketens - blijvend bijdragen aan het leveren van hoogwaardig voedsel en groene grondstoffen (inclusief uitgangsmateriaal). We hebben het dan over landbouwproducten die aansluiten bij de toenemende vraag naar hoog nutritionele voeding, maar ook over bijvoorbeeld duurzame en circulaire bouwmaterialen en over basisproducten voor groene chemie.

Ontbrekende schakels in de keten van landbouwproduct naar eindproduct worden zo veel mogelijk coöperatief - en in samenwerking met de regio - opgelost. Daarnaast speelt landbouw haar rol in groenblauwe diensten, denk aan natuur- en landschapsbeheer en mitigerende maatregelen zoals waterberging en -retentie. Hier liggen ook koppelkansen met de vrijetijds- en gezondheidssector.

Als laatste is de landbouw anno 2035 goed in staat om kennis en innovaties te ontwikkelen en toe te passen. Deze kunnen zowel regionaal als mondiaal worden toegepast in het verduurzamen van landbouwsystemen en zorg dragen voor voldoende gezond voedsel voor iedereen en overal op de wereld. De landbouwsector draagt hiermee expliciet bij aan de ontwikkeling van de kenniseconomie en een voedselstrategie.

Resumerend draagt de landbouwsector (ook) in de toekomst bij aan:

- De brede welvaart in Groningen: een gezonde balans tussen de ecologische-, economische-, sociaal-culturele- en landschappelijke waarden van het landelijk gebied.
- Een goede inkomenspositie (verdienvermogen) van de Groningse agrarisch ondernemers.
- Een gezonde leefomgeving (natuur, biodiversiteit, lucht, bodem, water en klimaat).
- Voldoende en gezond voedsel uit en voor de eigen regio.

Positie van de landbouw in het landelijk gebied [concept Omgevingsvisie]:

Een duurzaam landbouwgebied

Groningen is en blijft een echte landbouwprovincie. De primaire landbouwgebieden - Waddenkust, Wierdenland, Veenkoloniën, Westerwolde en Oldambt - dragen blijvend bij aan de levering van voldoende hoogwaardig en gezond voedsel en groene grondstoffen (inclusief pootgoed). Het zijn ook de gebieden waar kennis en innovatie worden ontwikkeld die mondiaal kan worden toegepast voor het verduurzamen van landbouwsystemen.

Dit gebeurt zodanig dat de milieugebruiksruimte beperkt blijft en dat er sprake is van een gezonde leefomgeving in combinatie met een goed en eerlijk inkomen voor de boer. Er wordt gewerkt met moderne kringlooplandbouw en de akkerbouw- en veeteeltbedrijven vullen elkaar aan.

In de gebieden rondom de steden heeft de landbouw zich ontwikkeld tot een bedrijfsvoering met korte afzetketens. Met directe klandizie van de inwoners van de stad en de omliggende kernen. Ze organiseert - in nauwe samenwerking met natuurbeheerders, gemeenten, waterschappen en waterwinbedrijven - tevens de instandhouding en het onderhoud van natuurgebieden, landschappen en waterwingebieden. De agrariërs ontvangen hiervoor een marktconforme vergoeding, met langjarige afspraken.

In de laagste delen van de provincie - zoals het Duurswoldgebied en gebieden in het Westerkwartier - is er sprake van een stapeling van uitdagingen door bodemdaling en veenoxidatie. Deze gebieden vervullen bovendien een cruciale rol in de toekomstige waterstructuur. Hier gaan we met de samenleving en partners werken aan een ontwikkelperspectief met meervoudig gebruik en meer ruimte voor water. We gebruiken daarvoor ontwerpend onderzoek. Met als inzet: een van de mooiste nieuwe landschappen van Nederland. Met als perspectieven: ruimte voor nieuwe invulling van functies, ruimte voor water, behoud van de landschappelijke hoofdstructuur en cultuurhistorische waarden. En niet te vergeten; een perspectief met keuzemogelijkheden voor ondernemers en agrariërs.

Om te verduurzamen en dieren meer ruimte te bieden, hebben boerenbedrijven soms meer ruimte nodig op het bouwperceel. Die ruimte willen wij geven, maar wel met een kwaliteitsgarantie en onder voorwaarde dat de kwaliteit van het landschap wordt versterkt. Ook bieden we meer ruimte aan herbestemming van vrijkomende agrarische bebouwing en agrarische erven. Bijvoorbeeld voor een woonfunctie. Landschappelijke inpassingen en koppeling met andere maatschappelijke opgaven zijn daarbij randvoorwaarden. We ondersteunen gemeenten bij het maken van boerderijenvisies en handelingsperspectieven. We werken aan inspirerende voorbeelden gericht op agrarisch landschappelijk bouwen. We ondersteunen boeren in het aardbevingsgebied met het Agro Programma en boerderijen met een erfgoedstatus via het Erfgoedprogramma.

Toekomstbeeld landbouw in Groningen (uit Gebiedsplan Toekomst Landelijk Gebied)

In de toekomst zien we een landbouwsector die zich toelegt op:

- Het leveren en doorontwikkelen (ingrediënten, samenstelling) van hoogwaardig voedsel.
- Groene en hoogwaardige grondstoffen en ketenontwikkeling.
- Maatschappelijke diensten, zoals natuur- en landschapsbeheer, landbouw & klimaat (koolstofvastlegging) en water(berging).
- Energieneutraal opereren.
- Ontwikkeling van kennis en innovaties voor verduurzaming van landbouwsystemen, nieuwe vormen van samenwerking en gezond hoogwaardig voedsel.

Dit gebeurt op een manier die bijdraagt aan een goede inkomenspositie (verdienvermogen) van de Groningse boer, maar ook aan een gezonde leefomgeving en aan de brede welvaart van Groningen. De ecologische-, economische- en sociaal-culturele waarden zijn in balans en de activiteiten passen ruimtelijk en in het landelijk gebied en voegen waarde toe. Het toekomstbeeld van de Groningse deelgebieden zal onderling verschillen. Het Koersdocument voor de Omgevingsvisie en het Ruimtelijke Voorstel benoemt en verbeeldt op hoofdlijnen drie typen perspectieven die in de Omgevingsvisie in wording verder worden uitgewerkt en verfijnd.

Beeld Landelijk Gebied 2050:

In 2050 is Groningen nog steeds een fijne provincie om te wonen, te werken en te recreëren. Er zijn nieuwe elementen aan de kaart van Waardevol Groningen toegevoegd. Er is een duidelijk zichtbare dynamische kustzone ontstaan. We houden meer water vast. Onze specifieke landschapswaarden zijn versterkt en hersteld. Landbouw en natuurwaarden zijn met elkaar in evenwicht en de landbouw heeft (een vernieuwende) koers met perspectief.

Dit is in grote lijnen de eerste alinea van het geschetste toekomstbeeld in het ruimtelijk voorstel Waardevol Groningen (2024). Het biedt een eerste aanzet en beeld van de toekomst van het landelijk

gebied in Groningen. In het proces met de zeven deelgebieden is dit toekomstbeeld (2050) verder geconcretiseerd en aangescherpt. Het geeft in grote lijnen aan waar we in Groningen - in samenwerking met de omgeving - naar toe willen werken. Dit toekomstbeeld van het landelijk gebied wordt beschreven aan de hand van onderstaande thema's.

Versterkte landschappelijke waarden:

De diversiteit van het landschap en haar specifieke kernkwaliteiten stonden altijd al centraal in de ontwikkeling van het Groningse landelijk gebied. Het zijn de dragers van de identiteit en van de ruimtelijke kwaliteit van het landelijke gebied. De landbouw vormde mede het karakter van dat landschap en is er deels ook beheerder van.

Landschappelijke structuren in vooral de primaire landbouwgebieden langs de Waddenkust, het Wierdenland, de Veenkoloniën, Westerwolde en Oldambt zijn in 2050 tot in de haarvaten van dit landbouwgebied versterkt met een natuurnetwerk. Denk aan ecologische oevers en fraaie akkerranden die ervoor zorgen dat akkervogels floreren. In het Zuidelijk Westerkwartier heeft het coulisselandschap aan waarde gewonnen, singels zijn versterkt en uitgebreid. In heel Groningen zijn verbindingen en dijken, waar het landschappelijk past, verrijkt met ecologische bermen, bomenrijen en/of struiken. Bos is zo veel mogelijk ontwikkeld rondom woonkernen en langs woonlinten.

Een duurzaam Landbouwgebied

Groningen is en blijft een echte landbouwprovincie. De primaire landbouwgebieden langs de Waddenkust, het Wierdenland, de Veenkoloniën, Westerwolde en Oldambt dragen blijvend bij aan de levering van voldoende hoogwaardig voedsel en groene grondstoffen (inclusief pootgoed). In deze gebieden vindt ook innovatie plaats die wereldwijd wordt toegepast bij het verduurzamen van landbouwsystemen. Dit gebeurt zo dat de milieudruk beperkt is en de sector bijdraagt aan een gezonde leefomgeving en aan een adequaat inkomen voor de boer. Er wordt gewerkt met moderne kringlooplandbouw, de akkerbouw- en veehouderij vullen elkaar aan.

In de gebieden rondom de steden heeft de landbouw zich ontwikkeld tot een bedrijfsvoering met eigen korte afzetkanalen. Met directe klandizie van stedelingen en inwoners van de omliggende kernen. In nauwe samenwerking met natuurbeheerders, gemeenten, waterschappen en waterwinbedrijven draagt de sector bij aan de instandhouding en het onderhoud van natuurgebieden, landschappen en waterwingebieden. Ze ontvangt hiervoor een marktconforme vergoeding op basis van langjarige afspraken.

Natuur op orde en in evenwicht met de landbouw

Het Natuurnetwerk Nederland is gerealiseerd en het beheer is geregeld. Waar mogelijk is op plekken natuur ontwikkeld voor vogelsoorten die in het boerenland leven (VHR-doelen). De provincie Groningen bezit een robuuste en veerkrachtige natuur met een aangepast watersysteem dat tevens beleefbaar is voor inwoners en bezoekers van de provincie. Grote delen van het agrarisch gebied zijn in trek bij weide- en akkervogels. De boeren zorgen met hun beheer dat het landschap aantrekkelijk blijft voor deze vogels. Rondom Natura 2000-gebieden vindt vooral meer extensieve en op natuur gerichte agrarische bedrijvigheid plaats. Dit in combinatie met toeristisch-recreatieve activiteiten en (betaalde) maatschappelijke diensten.

De milieu-impact van de landbouw is substantieel verkleind, onder andere met behulp van technische- en beheermaatregelen (precisielandbouw). En waar nodig met zonering en extensivering van de bedrijfsvoering. Economische productie, biodiversiteit en ecologische duurzaamheid zijn in balans. In de meer kleinschalige veengebieden zijn veel opgaven samengekomen op het gebied van water, bodem,

landbouw en natuur met als gevolg dat de veehouderij extensiever is geworden en perspectief is ontwikkeld voor de agrarische bedrijven, met onder meer groenblauwe diensten, toerisme en recreatie en energie. Over de vergoeding voor de groenblauwe diensten en agrarisch natuurbeheer zijn langlopende afspraken gemaakt.

Klimaatadaptieve en dynamische kustzone:

Het buitendijkse Waddengebied kent belangrijke natuurwaarden met de status van Natura 2000-gebied en UNESCO-werelderfgoed. Binnendijs vindt hoogwaardige voedselproductie en pootgoedteelt plaats, van internationale betekenis. Richting 2050 is met een integrale aanpak de kustveiligheid vergroot, zijn de natuurwaarden versterkt, is de verzilting aangepakt en zijn de omstandigheden voor met name de laaggelegen akkerbouwgronden verbeterd. Kustversterking langs de Dollard is gecombineerd met natuurontwikkeling (kwelders). Overtollig slib is benut om laaggelegen landbouwgronden (vooral akkerbouw) op te hogen. Dit als remedie voor maaiveld­daling, bodemdaling en verzilting.

Schoon water en voldoende zoetwater beschikbaar:

Het grond- en oppervlaktewater voldoet in 2050 aan de eisen van de Kaderrichtlijn Water. Het is schoon en gezond. Er wordt meer water vastgehouden om droge periodes goed te kunnen doorstaan. Daarmee worden de gevolgen van de verminderde beschikbaarheid van zoetwater uit het IJsselmeer beperkt. Bij de ontwikkeling van functies is zoveel mogelijk aangesloten op de natuurlijke kenmerken van het water- en bodemsysteem. Dat kwam ten goede aan de kwaliteit van zowel bodem als water. Aan de groeiende vraag naar drinkwater wordt voldaan dankzij de aangewezen Aanvullende Strategisch Voorraden en door waterbesparingsmaatregelen, onder andere met precisiemaatregelen in de landbouw.

BIJLAGE III:UITVOERINGSPLAN 2025-2026 PM